

ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМКИ ТА ЕКОНОМІЧНА ОЦІНКА ІНВЕСТИЦІЙ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ РЕГІОНУ

У статті розглянуті інвестиційні процеси в аграрному секторі Полтавського регіону. Визначені пріоритети у виборі напрямів вкладання інвестиційних коштів. Проведена економічна оцінка інвестицій сільськогосподарських підприємств Полтавського регіону.

In the article investment processes in agrarian sector of the Poltava region are considered. Priorities in a choice of directions of insertion of investment means are defined. The economic evaluation of investments of agricultural enterprises of the Poltava region is conducted.

Ключові слова: інвестиції, основний капітал, капітальний ремонт, власні кошти, залучені кошти, економічна оцінка, ефективність інвестицій.

Постановка проблеми. Гостра потреба економіки регіону в інвестиціях, їх очевидна недостатність породжують необхідність ефективного використання інвестиційних ресурсів. При цьому задача раціонального використання інвестицій може бути вирішена двома способами. Якщо обсяг інвестицій є величиною заданою, то необхідно намагатись отримати максимально можливий ефект від їх використання. Якщо ж відомий бажаний результат, який необхідно отримати за рахунок грошових вкладень, то необхідно шукати шляхи мінімізації витрат інвестиційних ресурсів, які дозволяють розв'язати поставлену задачу [3].

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблема розвитку аграрного сектора України в сучасних умовах присвячені праці таких видатних українських учених-економістів, як П. Т. Саблук, В. Я. Амбросов, Г. С. Мазнев, В. Г. Андрійчук [1], І. Г. Кириленко [3], О. М. Могильний, В. П. Ситник [7] та ін. Останнім часом зростає кількість публікацій з досліджуваної тематики, однак кризовий стан сільськогосподарських підприємств та незначні обсяги інвестиційних надходжень в аграрний сектор вказують на те, що все ж недостатньо уваги приділено розв'язанню цих питань.

Виділення раніше невирішених проблем. У зв'язку з обмеженістю інвестиційних ресурсів аграрних підприємств особливо важливого значення набуває стратегія формування пріоритетних напрямів інвестиційної діяльності сільськогосподарських товаровиробників регіону та ефективне використання вкладених у виробництво коштів.

Формулювання цілей статті. Аналіз основних джерел, які формують інвестиційну складову сільськогосподарського виробництва, дослідження інвестиційних потоків та економічна оцінка їх ефективності.

Виклад основного матеріалу. Важливим напрямом підвищення відтворювальних процесів в аграрному комплексі регіону є реконструкція та технічне переозброєння сільськогосподарських підприємств, витрати на капітальний ремонт, забезпечення можливості придбання високоякісного посадкового матеріалу, засобів захисту рослин, племінного молодняка тощо.

Для аналізу напрямів та джерел інвестицій сільськогосподарських підприємств було проведено групування господарств Полтавського регіону за напрямками вкладання коштів. Для аналізу було взято 40 підприємств, різних за прибутковістю та формами господарювання (табл. 1).

У ході дослідження було виявлено, що капітальні вкладення сільськогосподарських підприємств Полтавського регіону здебільшого направляються в основний капітал (переважно у придбання машин та обладнання – більше 80 % загальних капітальних вкладень), на капітальний ремонт (майже 10 %) та на формування основного стада (близько 7 %). Значно рідше зустрічаються інвестиції в нематеріальні активи (0,4 %), в інші необоротні матеріальні активи (0,2 %) та у придбання об'єктів незавершеного будівництва.

Як свідчить аналіз, переважну частину всіх інвестицій у нефінансові активи складають грошові вкладення в основний капітал підприємств. Вони представляють собою сукупність витрат на придбання та створення основних засобів з метою оновлення та розширення виробничого потенціалу підприємств.

В останні роки на аналізованих підприємствах у структурі капіталовкладень збільшується питома вага на придбання обладнання, інструментів, інвентарю, і, водночас, скорочуються витрати на будівельно-монтажні роботи. Це сприяє збільшенню активної частини основних фондів та прискоренню темпів їх відновлення.

Ефективне функціонування підприємства неможливе без періодичного відновлення його виробничих ресурсів.

Завдання полягає у виборі такої інвестиційної стратегії відновлення, яка б дозволила здійснити цей процес з максимальним ефектом на тривалий період, забезпечивши конкурентоспроможність і виживання підприємства [4].

Відтворювальну структуру інвестицій в основний капітал характеризують капіталовкладення, направлені на нове будівництво, розширення, реконструкцію та технічне переозброєння підприємств.

До нового будівництва відносять спорудження комплексу об'єктів основного, підсобного та

обслуговуючого призначення новостворених будівель. До розширення діючих потужностей відносять будівництво нових та розширення уже функціонуючих цехів та об'єктів основного, підсобного та обслуговуючого призначення на території підприємства. Слід зазначити, що з аналізованих 40 господарств лише 9 (22,5 %) здійснювали інвестиції у капітальне будівництво.

Таблиця 1

Групування сільськогосподарських підприємств за напрямками вкладання інвестицій, 2008 р.

Діапазон	Кількість підприємств, од.	Питома вага, %
Капітальні інвестиції, тис. грн. – всього		
До 400	10	25
400,1-3000	21	52,5
понад 3000,1	9	22,5
У т.ч. інвестиції в основний капітал		
До 300	9	22,5
300,1-3000	22	55
понад 3000,1	9	22,5
з них у капітальне будівництво		
Взагалі не здійснювали	31	77,5
до 100	2	5
100,1-1500	4	10
понад 1500,1	3	7,5
у придбання машин та обладнання, тис. грн.		
до 300	10	25
300,1-3000	21	52,5
понад 3000,1	9	22,5
Витрати на капітальний ремонт, тис. грн.		
Взагалі не здійснювали	27	67,5
до 50	3	7,5
50,1-1000	7	17,5
понад 1000,1	3	7,5
Витрати на формування основного стада, тис. грн.		
Взагалі не здійснювали	20	50
до 100	5	12,5
100,1-550	10	25
понад 550,1	5	12,5

Джерело: Фінансова і статистична звітність підприємств Полтавського регіону, розрахунки автора

Капітальний ремонт основних засобів класифікують на ремонт їх активної частини (машин, обладнання і транспортних засобів) та пасивної частини (будівель і споруд). Ремонт – одна з форм відновлення основних засобів, які зношуються і втрачають із часом свої експлуатаційні якості. За аналізований період 27 господарств (67,5 %) взагалі не вклали кошти у капітальний ремонт основних засобів, а переважна частина інвестицій, серед тих, хто вкладав, коливається в діапазоні від 50 до 1000 тис. грн.

Суттєвим недоліком діяльності досліджуваних аграрних підприємств останніми роками є зменшення частки витрат на формування основного стада. Так, 20 підприємств з 40 аналізованих взагалі не здійснювало витрат у даному напрямку.

Інвестиції у нематеріальні активи включають, здебільшого, придбання патентів, програмних продуктів, прав користування земельними ділянками і призначені для розширення науково-технічного потенціалу господарств. Вони належать підприємствам на правах власності та здатні приносити дохід. Серед аналізованих підприємств лише 6 (15 %) вклали кошти у даному напрямку на загальну суму 416 тис. грн.

Щодо джерел інвестування, то основну частину з них складають власні кошти аграрних підприємств (табл. 2).

Таблиця 2

Групування сільськогосподарських підприємств за джерелами формування інвестицій

Діапазон	Кількість підприємств, од.	Питома вага, %
Власні кошти, тис. грн.		
До 300	11	27,5
300,1-1500	20	50
понад 1500,1	9	22,5
Кредити банків, тис. грн.		
Взагалі не використовували	26	65
до 750	4	10
750,1-1500	6	15
понад 1500,1	4	10

Джерело: Фінансова і статистична звітність підприємств Полтавського регіону, розрахунки автора

Дані, наведені у таблиці, свідчать, що більша половина досліджуваних підприємств (65 %) через складність доступу до кредитних ресурсів узагалі їх не використовували, а серед тих, хто користувався послугами банків, сума кредитної допомоги в основному знаходиться в діапазоні від 750 до 1500 тис. грн.

Провідні економісти рекомендують для підприємств таку структуру інвестицій: власні кошти – 60-70 %, залучені – 30-40 %. В аналізованих нами аграрних підприємствах маємо саме таке співвідношення капітальних вкладень в розрізі джерел їх формування: власні кошти становлять близько 70 %, а залучені – близько 30 % від загальної суми інвестицій.

Сільськогосподарські підприємства області потребують проведення реконструкції та будівництва приміщень для утримання великої рогатої худоби та свиней. Однак фінансувати такі інвестиційні проекти за власний кошт на практиці може лише невелика частка сільськогосподарських підприємств. Про таку сумну статистику свідчить і проведений нами моніторинг об'єктів сільськогосподарського будівництва у Полтавському регіоні. Так, серед аналізованих 40 підприємств лише 13 вкладають кошти у будівництво об'єктів сільськогосподарського призначення, і лише 8 підприємств з 13 ввели об'єкти будівництва в експлуатацію. Маємо ситуацію, коли більшість господарських одиниць, які починали будівництво у 90-х роках, на разі не можуть його завершити.

Господарства здійснюють будівництво виключно за власні кошти, адже з отриманням кредитів виникають великі труднощі через відсутність потенційної застави майна. У статистичних звітах по цих об'єктах вказано, що господарства планують продовжити будівництво, але це викликає значні сумніви, оскільки власних коштів ледь вистачає на процес виробництва.

Економічна оцінка інвестицій – необхідна передумова надійності і рентабельності інвестицій. Вона визначається з метою обґрунтування найкращих варіантів будівництва нових, розширення і реконструкції діючих виробничих потужностей, розробки нових технологічних процесів, обладнання, машин та інших видів техніки, які забезпечують науково-технічний процес у сільському господарстві. Головне призначення інвестицій – сприяти зростанню виробітку на одиницю праці і покращенню технічної бази аграрних підприємств, і на цій основі, забезпечувати постійне зростання виробництва сільськогосподарської продукції.

Проаналізуємо ефективність інвестицій в сільськогосподарських підприємствах Полтавського регіону. Показники оцінки ефективності інвестицій подані в таблиці 3.

Проведені дослідження показали, що у 2001 році в аграрний комплекс регіону було вкладено 77,9 млн. грн. інвестицій, а в 2008 році – вже 772,9 млн. грн., тобто за досліджуваний період обсяги інвестицій зросли майже у 10 разів.

Однак, незважаючи на те, що інвестиційні вливання у сільське господарство збільшуються з кожним роком, жоден з показників, розрахованих на 1 грн. інвестицій, не мав тенденцію до зростання.

Так, якщо у 2001 році на 1 грн. інвестицій припадало 50,2 грн. продукції сільського господарства, то у 2008 році цей показник зменшився до 7,4 грн., тобто майже у 7 разів. Прибуток від реалізації сільськогосподарської продукції на 1 грн. інвестицій скоротився з 2,1 до 0,4 грн. Отже, збільшення обсягу інвестицій практично не впливає на стан сільськогосподарського виробництва регіону. Така ситуація яскраво ілюструє неефективність капіталовкладень в аграрне виробництво, оскільки збільшення інвестицій повинно сприяти зростанню обсягу виробництва сільськогосподарської продукції, а відтак, і збільшенню отриманого від реалізації продукції прибутку.

Показники ефективності інвестицій сільськогосподарських підприємств Полтавського регіону

Показники	Роки							
	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Обсяг інвестицій у сільське господарство, млн. грн.	77,9	104,7	115,6	246,6	272,9	404,8	514,6	772,9
Основні засоби сільського господарства, млн. грн.	-	4311	3944	3745	3753	3751	3500	4990
Основні засоби сільського господарства на 1 грн. інвестицій, грн.	-	41,2	34,1	15,2	13,8	9,3	6,8	6,5
Валова продукція сільського господарства, млн. грн.	3907,3	4135,4	3520,2	4582,2	4792,3	4964,4	5069,4	5729,8
Валова продукція сільського господарства на 1 грн. інвестицій, грн.	50,2	39,5	30,5	18,6	17,6	12,3	9,9	7,4
Прибуток від реалізації продукції сільського господарства, млн. грн.	166,1	71,2	127,5	103,2	76,4	-6,1	514,1	335,8
Прибуток від реалізації продукції сільського господарства на 1 грн. інвестицій, грн.	2,1	0,7	1,1	0,4	0,3	-0,01	1,0	0,4

Джерело: Головне управління статистики у Полтавській області, розрахунки автора [5, 6]

Тенденція випереджаючого спаду показників, розрахованих на 1 грн. інвестицій має місце в господарствах усіх форм власності і господарювання. Внаслідок цього сформований раніше ресурсний потенціал з року в рік вичерпується. Старіє технологічна база, втрачається генетичний потенціал у рослинництві і тваринництві.

Висновки. Отже, важливим напрямом підвищення відтворювальних процесів в аграрному комплексі регіону є реконструкція та технічне переозброєння сільськогосподарських підприємств, витрати на капітальний ремонт, забезпечення можливості придбання високоякісного посадкового матеріалу, засобів захисту рослин, племінного молодняка.

Інвестиційними пріоритетами, які реалізуються в області через загальнодержавні, регіональні та місцеві програми, повинні стати: селекція у насінництві і тваринництві, впровадження високопродуктивних технологій вирощування сільськогосподарських культур та утримання худоби і птиці, оновлення й модернізація на базі нових технологій підприємств, які займаються виготовленням та зберіганням сільськогосподарської продукції.

Література

1. Андрійчук В.Г. Економіка аграрних підприємств : [Підручник]. – 2-ге вид., доп. і перероб. / В.Г. Андрійчук. – К. : КНЕУ, 2002. – 624 с.
2. Гойко А.Ф. Методи оцінки ефективності інвестицій та пріоритетні напрями їх реалізації / А.Ф. Гойко – К. : ВІРА-Р, 1999. – 320 с.
3. Наукове забезпечення сталого розвитку сільського господарства в Лісостепу України [Електронний ресурс] / І.Г. Кириленко, С.М. Рижук, С.М. Кваша, М.М. Рудий та ін. – К. : у 2 т. – 2004. Режим доступу до підручника : www.nauu.kiev.ua/book.
4. Несветаев Ю.А. Экономическая оценка инвестиций : [учебное пособие] / Ю.А. Несветаев. – М. : МГИУ, 2003. – 163 с.
5. Сільське господарство області за 2008 рік : [статистичний збірник] / За ред. В.Є. Русінова. – Полтава : Головне управління статистики в Полтавській області, 2009. – 274 с.
6. Статистичний щорічник Полтавської області за 2008 рік / За заг. ред. Т.Л. Бугайченко. – Полтава : Головне управління статистики в Полтавській області, 2009. – 426 с.
7. Ситник В.П. Інноваційний розвиток аграрного сектора економіки України / В.П. Ситник // Інвестиції та інноваційний розвиток. – 2008. – № 1. – С. 17-23/

Надійшла 14.03.2010